

İKTİDAR MÜCADELE
VE KENT EKONOMİSİ
Payitahtlık Sonrası İstanbul
Ekonomisi (1923-1939)

Kader Akdağ Sarı

iktisat yayınları

İktisat Yayınları - 82
İktisat Tarihi Dizisi - 13

Kader Akdağ Sarı, *İktidar Mücadele ve Kent Ekonomisi:
Payitahtlık Sonrası İstanbul Ekonomisi (1923-1939)*

Yayıma Hazırlayan: Mehmet İlkey Çiftci
Musahhah: Nurettin Ürün

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Sarıyıldız Ofset – Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2021
ISBN: 978-625-7015-72-1 | EISBN: 978-625-7015-73-8

© İktisat Yayınları, 2021

Bütün yayım hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları

Aziz Mahmut Hüdayi Mh., Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadı Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akdağ Sarı, Kader
*İktidar Mücadele ve Kent Ekonomisi: Payitahtlık Sonrası İstanbul Ekonomisi
(1923-1939)*

1. Baskı, xii + 380 s., 13.5 x 21 cm

Kaynakça ve dizin var.

ISBN: 978-625-7015-72-1 | EISBN: 978-625-7015-73-8

1. Kent Ekonomisi 2. Erken Cumhuriyet Dönemi 3. İstanbul

**İKTİDAR MÜCADELE
VE KENT EKONOMİSİ**
**Payitahtlık Sonrası İstanbul
Ekonomisi (1923-1939)**

Kader Akdağ Sarı

iktisat
yayınları

İktisat Tarihi Dizisi

Bu dizide, iktisat tarihi ile iktisadı tarihsel bir bakış açısından ele alan eserlere yer verilmektedir. Dizide finans, emek, sanayi, tarım, kurum tarihi, mekânsal iktisadi tarih, ülke iktisadi tarihleri, ekonomik sistemlerin tarihi de dâhil olmak üzere geniş bir yelpazede kitaplar yer almaktadır.

Dizide Yayınlanan Diğer Kitaplar

Abdul Azim Islahi, *Müslümanların İktisadi Düşünce ve Analize Katkıları*

Abdul Azim Islahi, *İslam İktisat Düşüncesi ve Kurumları (16. Yüzyıl)*

Abdul Azim Islahi, *İslam İktisat Düşüncesinin Değişimi (18. Yüzyıl)*

Abdul Azim Islahi, *İslam İktisat Düşüncesinin Olgunlaşması (17. Yüzyıl)*

Abdul Azim Islahi, *Müslüman Arap Yazarların İktisat Düşünceleri (19. Yüzyıl)*

Abdul Azim Islahi, *Muhammed Hamidullah: İslam İktisadında Öncü Bir İsim*

Ahmed el-Ashker, Rodney Wilson, *İslam İktisadının Kısa Tarihi*

Hacı Sari, *Osmanlı Modernleşme Sürecinde Emek Düşüncesi: 1862-1922 Arası Osmanlı Süreli Yayınları*

Muhammed Emin Durmuş, *Osmanlı Vakıf Hukukunda Mukâtaa*

Kader Akdağ Sarı

Kader Akdağ Sarı 1982'de Ardahan'da doğdu. İlk ve orta öğretimini İstanbul'da tamamladı. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nden mezun oldu. İstanbul Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı İktisat Tarihi Bölümü'nde yüksek lisans ve doktora yaptı. Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi İktisat Tarihi alanlarında çalışmaları olan Kader Akdağ Sarı, 2010 yılından beri Kırklareli Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İçindekiler

Teşekkür	ix
Önsöz	xi
Giriş	1
1. Yeni Devlet, Yeni Başkent	9
2. İstanbul'da Devlet ve Ekonomi: Ulus-Devlet Sürecinde İstanbul	103
Sonuç	323
Notlar	335
Kaynakça	353
Dizin	375

Teşekkür

Bu kitap, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2019 yılında sunduğum “Cumhuriyet Dönemi İktisadi Açısından İstanbul-Ankara Çekişmesi (1923-1939)” başlıklı doktora çalışmam esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışma konusunun seçilmesinden araştırmamın gelişimi ve tamamlanmasına kadar geçen süreçte birçok kişinin yardımı olmuştur. Özellikle konu önerisiyle Cumhuriyet Dönemi’nin en erken evresini araştırmaya yönlendiren ilk danışman hocam Prof. Dr. Coşkun Çakır’a, katkılarıyla yüreklendiren tez danışmanım Doç. Dr. Ömer Karaoğlu’na teşekkür ederim. Araştırma sürecinde her koşulda desteklerini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Şevket Kâmil Akar hocama şükran duyduğumu belirtmek isterim. Çıkmaza girdiğim bir süreçte yol göstermenin de ötesinde çalışma konuma dair güven aşıl原因, engin bilgisinden istifade ettiğim Prof. Dr. Ayhan Aktar’a teşekkür etmek yetersiz kalacaktır. Çünkü görüştüğüm bazı akademisyenlerin ideolojik bakış açıları, böyle bir çalışmanın anlamsızlığı üzerine kuruluydu. Ancak bu tutumların yarattığı hayal kırıklığının araştırma motivasyonunu arttırdığını özellikle belirtmek isterim. Fransızca kaynaklar konusunda verdiği destek ve kıymetli dostluğuyla Dr. Öğr. Üyesi Sibel Tokatlıoğlu’na

teşekkürü bir borç bilirim. Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi çalışanlarına gösterdikleri alaka ve yardımlardan ötürü minnettarım. Dostlukları ve çalışma sürecindeki yardımlarıyla desteklerini esirgemeyen, sevgili Fatma Silkin Erol'a ve Nevin Türker Yıldız'a teşekkür ederim.

Çalışmanın yayına hazırlanmasında emeği geçen İktisat Yayınları yayın kurulu ve çalışanlarına, önerileriyle katkı sağlayan başta Dr. Taha Eğri'ye, editör Sayın Mehmet İlkyay Çiftci'ye ve metni tahsis etme zahmetine katlanan Sayın Ebru Ünver'e teşekkürlerimi sunarım.

Her koşulda hiçbir yardımı esirgemeyen sevgili eşim Dr. Hacı Sarı'ya gösterdiği tahammül için teşekkür etmem yeterli olmayacaktır. Sevgili babam Orhan Akdağ ve kardeşlerim Ozan ve Onur'a; çalışmam süresince bitmez tükenmez fedakârlığıyla desteğini esirgemeyen annem Saniye Akdağ'a gösterdiği anlayış için şükranlarımı sunarım. Son olarak zamanın değerini en güzel şekliyle öğreten kıymetlilerim, sevgili çocuklarım Ahmet Azad ve Hamza Aras'a teşekkür ederim.

Önsöz

Elinizdeki eser; Ankara'nın resmî olarak başkent ilan edildiği tarihten, 2. Dünya Savaşı'nın başladığı 1939 yılına kadar olan dönemde, yeni ulus devlet inşa sürecinde, başkentlik vasfını yitiren İstanbul'un, iktisadi hayatında meydana gelen değişimi tahlil etmeyi ve Cumhuriyet Dönemi'nin iktisadi ve sosyal tarihiyle ilgili literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde eski başkent İstanbul'un temsil ettiği değerler, sahip olduğu tarihi geçmiş ve barındırdığı unsurlar, yeni yönetim tarafından ulaşılmak istenen Anadolu merkezli kalkınma ve modernleşme kararları açısından engel olarak görülmüştür. Yeni ulus devletin biçimlendirdiği politikalar sebebiyle, İstanbul'un ticari ve iktisadi birikiminden faydalanılamamıştır. İstanbul, ilgili dönem boyunca sadece idari işlevselliğini yitirmekle kalmamış, aynı zamanda iktisadi olarak da gerileyen bir şehre dönüşmüştür. Bu anlamda 13 Ekim 1923 tarihinde resmî olarak başkentlik vasfını yitiren İstanbul ile yeni devletin gerçekleştirmek istediği modern-ulus devletin kalbi durumundaki Ankara arasında bir ikilem ortaya çıkmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde İstanbul iktisadı hakkında bütüncül araştırmaların yetersizliğinden dolayı literatürden istenilen düzeyde yararlanılamamıştır. Çalışmayı destekleyecek yeteri kadar veriye sahip olamadığım, araştırmaların “zorlama” olacağı endişesinin sardığı bir dönemde, gazetede küçük puntolarla yazılmış 1933 tarihli bir haber çalışmanın yönünü değiştirmiştir. Dünya ülkelerinin tanıtıldığı uluslararası bir turizm rehberinde İstanbul'un bir mezarlık fotoğrafıyla tanıtılması merak uyandırmış ve beni birincil kaynak arayışına itmiştir. Bu sebeple İstanbul'un idari ve iktisadi üstünlüğünü kaybetmiş olduğu değerlendirmesi yapılırken, literatür dışındaki kaynakların kullanılmasına dikkat edilmiştir. Özellikle arşiv belgeleri, süreli yayınlar ve TBMM zabıtlarından sıklıkla faydalanılmıştır. Dönemin kayıtlarının esas alınması gerek Cumhuriyet'in ilk yıllarına yönelik gerek İstanbul açısından boşluğun doldurulabilmesine imkân sağlamıştır.